

SOCIÁLNÍ PODNIKÁNÍ: VEŘEJNÉ POLITIKY, STIMULY A BARIÉRY ROZVOJE

VLADIMÍR HYÁNEK, MIRKA WILDMANNOVÁ

Veřejné politiky vůči sociální ekonomice a sociálnímu podnikání na evropské úrovni (2010-2016)

Úvodem lze rozčlenit evropské země do tří skupin podle toho, jakým způsobem se zde koncept a praxe sociálního podnikání rozvíjejí a jak jsou obecně vnímány veřejností i veřejnou správou.

1. země, ve kterých je koncepce sociální ekonomiky široce uznávána: ve Španělsku, ve Francii, Portugalsku, Belgii a Lucembursku se sociální ekonomika a sociální podniky těší největšímu uznání veřejnými orgány a akademickým a vědeckým světem, ale také obecně ve společnosti a v ekonomice. První dvě země jsou ovšem výjimečné, protože Francie je místem vzniku tohoto konceptu a Španělsko v roce 2011 schválilo první evropský národní zákon o sociální ekonomice.
2. země, kde se koncept sociální ekonomiky setkává s určitou střední úrovní uznání: lze sem zahrnout země jako je Itálie, Kypr, Dánsko, Finsko, Švédsko, Lotyšsko, Malta, Polsko, Spojené království, Bulharsko, Řecko, Maďarsko, Irsko, Rumunsko a Slovinsko. V těchto zemích koncepce sociální ekonomiky koexistuje vedle jiných konceptů, jako je například neziskový sektor. Ve Spojeném království je nízká úroveň povědomí o sociální ekonomice v kontrastu s vládní politikou podpory sociálních podniků.
3. země s nízkou úrovní povědomí o sociální ekonomice: koncept je zde málo známý, jen pomalu se prosazující či zcela neznámý: Česká republika, Estonsko, Německo (i když zde můžeme hovořit o vyšší úrovni povědomí o sociální ekonomice, než je tomu třeba v ČR), Lotyšsko, Litva, Malta, Nizozemsko, Slovensko či Chorvatsko. V těchto zemích jsou relativně známější pojmy jako neziskový sektor, dobrovolný sektor nebo nevládní sektor.

Pokud jde o tyto související a relativně nové pojmy, nejznámější v zemích EU jsou *neziskový, třetí sektor, občanská společnost a dobrovolný sektor, sociální odpovědnost podniků, sociální podniky a sociální inovace*. Jiné pojmy jako "cirkulární ekonomika" nebo "kolaborativní ekonomika" ukazují vzestupný trend ve znalostních úrovních ve většině zemí EU, zatímco pojmy "common good economy" a "solidární ekonomika" mají v mnoha zemích EU potíže s tím, že jsou zde známy jen povrchně nebo vůbec.

Pravidla a regulační rámce

Mezi lety 2009-2017 evropské instituce implementovaly několik iniciativ souvisejících se sociální ekonomikou, resp. se sociálními podniky, které jsou klíčovou součástí sociální ekonomiky. Otevřela se tak nová etapa evropských veřejných politik. Určité, ovšem velmi omezené, pokroky byly učiněny i v oblasti nových právních forem zaměřených na tuto oblast.

Zajímavým, byť nakonec nepříliš úspěšným byl projekt statutu Evropské vzájemné pojišťovny (European Mutual Society) a projekt statutu Evropské nadace (European Foundation). Oba

návrhy byly po diskusi nakonec staženy kvůli nedostatku institucionální podpory. V současné době Evropský parlament přijal legislativní iniciativu k vypracování statutu sociálních a solidárních podniků.

Pokud jde o regulační rámce a právní bariéry rozvoje sociální ekonomiky, až doposud schválené směrnice EU nevěnovaly dostatečnou pozornost specifikům sociálních podniků a organizací sociální ekonomiky obecně.

Prioritou byla aplikace politiky hospodářské soutěže. Teprve relativně nedávno (v roce 2012), s cílem zmírnit tento regulační rámec, přijala Evropská komise nařízení de minimis pro oblast služeb obecného ekonomického zájmu a v roce 2014 reformu veřejných zakázek. Ta umožňuje orgánům veřejné moci vkládat do procesu veřejných zakázek určité "sociální klauzule", což ostatně známe i z České republiky. elkově byl však dopad tohoto opatření relativně malý.

Zaznamenáváme také snahu jak na celoevropské, tak i na národní úrovni posílit povědomí o sociálních podnicích, a to ze strany neziskového sektoru, pro který je sociální podnikání přirozeně atraktivním tématem. Patří sem například evropské konference uspořádané předsednictvím Rady Evropské unie nebo v rámci předsednictví, následného stanoviska Evropského hospodářského a sociálního výboru, iniciativy a stanoviska European Parliament's Social Economy Intergroup a v některých případech i stanoviska Výboru pro regiony nebo dokonce i samotné Komise. Poslední relevantní iniciativou bylo přijetí "Madridské deklarace" (23. 5. 2017), která měla poměrně širokou mediální odezvu. Zdá se ovšem, že skutečně markantní zvýšení informovanosti o sociální ekonomice bude vyžadovat posun z makroúrovně na mikroúroveň. Evropské programy založené na ESF měly jistě významné strukturální efekty, a to jak na vnitrostátní, tak i na mezinárodní úrovni, a to při zapojování a posilování evropské sociální ekonomiky z hlediska vzniku a rozšiřování federací, sítí, výzkumu, kultury a politik. Na druhé straně se fondy a programy EU potýkají se značnými obtížemi co se týče jejich přístupnosti pro lokální sítě.

Jak již bylo uvedeno, dalším problémem je "viditelnost" a obecné uznání jedné konceptuální definice sociální ekonomiky. A to, že se neustále objevují nové a nové koncepty, této situaci skutečně příliš nepomáhá. V sedmdesátých letech mnoho přístupů souvisejících se sociální ekonomikou zahrnovalo třetí sektor, občanskou společnost a neziskové organizace. V souvislosti s hospodářskou krizí se objevila nová vlna chápání sociální ekonomiky, akcentující sociální podniky, kolaborativní ekonomiku a ekonomiku obecního blaha (economy of the common good)ráci a hospodářství společného blaha.

Veřejná politika: finanční a politické oblasti

Důležitý posun v politické agendě Evropské komise týkající se sociální ekonomiky nebo konkrétněji sociálních podniků, se uskutečnila v roce 2011, kdy Komise začala aplikovat tzv. "Iniciativu sociálního podnikání (Social Business Initiative, SBI). SBI vymezuje politickou agendu Evropské komise s 11 klíčovými akcemi. Jedna osa se zaměřuje na zlepšení soukromého i veřejného financování.

Za účelem zvýšení zájmu soukromých investorů o sociální podniky bylo schváleno nařízení 346/2013 o evropských fondech sociálního podnikání (EuSEF). Program pro zaměstnanost a

sociální inovace (EaSI) byl také vytvořen ve spolupráci s dalšími finančními iniciativami, jako je nástroj záruk EaSI (EaSI Guarantee Instrument), EaSI Capacity Building Investments Window a Social Impact Accelerator (SIA).

Co se týče veřejných financí, cíl "podpory sociální ekonomiky a sociálního podnikání" byl převeden na ERDF a ESF. Evropská rozpočtová politika, která by se specificky týkala sociální ekonomiky, se však zcela nevytratila a stále s ní lze do budoucna počítat. Také již zmíněná Madridská deklarace po takové politice volá.

Studie CIRIEC odhalila význam hlavního finančního nástroje EU, tedy ESF. Mezinárodní kongresy a sítě, iniciativa LEADER a evropské směrnice a právní předpisy se také ukázaly jako klíčová opatření. Kongresy a sítě byly identifikovány jako nástroj pro vytváření strukturálních a "osvětových" efektů, jako je koordinace občanské společnosti evropské sociální ekonomiky. Nové nástroje, které byly v poslední době zavedeny (EFSI, EaSI, COSME, atd.), vykazovaly malý nebo žádný dopad, zejména ve státech Středomoří a východní části EU.

VEŘEJNÁ POLITIKA VŮČI SOCIÁLNÍ EKONOMICE V EVROPĚ NA NÁRODNÍ A REGIONÁLNÍ ÚROVNI (2010-16)

V posledních sedmi letech většina evropských zemí věnovala a věnuje pozornost tvorbě právních předpisů týkajících se sociální ekonomiky. Specifické zákony o sociální ekonomice byly přijaty na národní úrovni ve Španělsku (2011), v Řecku (2011 a 2016), Portugalsku (2013), Francii (2014) a Rumunsku (2016) a na regionální úrovni v Belgii (Flandry) a ve Španělsku (Galicie).

Kromě toho se v tomto období objevily nové právní normy, návrhy a další institucionální iniciativy, jako jsou systémy akreditace, ocenění a rozsáhlé národní víceleté plány, které odhalují rostoucí zájem vlád o tuto oblast. Byly také přijaty reformy pro specifické části sociální ekonomiky (sociální třetí sektor, sociální podniky třetího sektoru, družstva a další), a to například v Itálii a ve Španělsku.

Národní a regionální akční plány a cílené financování

Národní a regionální akční plány jsou klíčovými politikami pro posílení sociální ekonomiky. Jedná se o významné dohody mezi různými aktéry, zejména mezi vládou a zástupci sociální ekonomiky / neziskového sektoru, ale také s odborovými organizacemi, vysokými školami a dalšími, s cílem zlepšit jejich vzájemné vztahy ve smyslu budoucích synergií. Zahrnují obecně např. stabilní rámce financování, participativní a konzultační programy, strategie rozvoje a zlepšování vztahů a společenských změn.

Na regionální a místní úrovni byla v uplynulém desetiletí vyvinuta dobrá praxe v regionech Andalusie a Murcia na jihu Španělska, které dosáhly nejvyšší míry rozvoje družstev v zemi a v několika regionech Francie a Belgie (Chaves a Demoustier, 2013). V této dekádě lze např. ve Francii nalézt i další příklady dobré praxe v souvislosti s regionálními dopady nového francouzského zákona o sociální ekonomice nebo místními plány na podporu sociálních a solidárních podniků, jako je to v Barceloně (Španělsko).

Na národní úrovni a obecně ve spolupráci s evropskými strukturálními fondy bylo v posledních letech vytvořeno několik národních akčních plánů. Jedná se o případy, kdy jsou operační programy evropských fondů zaměřeny na sociální ekonomiku a sociální začleňování. Tabulka 1 uvádí hlavní národní plány. Tři klíčové faktory úspěchu jsou důležité: zaprvé, víceletý a holistický rámec, za druhé, koncept partnerství mezi vládou, sociální ekonomikou a ostatními zúčastněnými stranami, zajišťující, aby byly splněny skutečné potřeby a priority, a za třetí, strukturující a inkluzivní efekt evropských strukturálních fondů v Evropě.

Tabulka 1 - Národní plány na podporu sociální ekonomiky v evropských zemích (2011-2016)

Země	Národní plán
Bulharsko	Akční plán pro sociální ekonomiku (2014-15; 2016-17)
Polsko	Národní program pro sociální ekonomiku. Vytvořená Národního výboru pro rozvoj sociální ekonomiky
Portugalsko	Národní smlouva mezi vládou a sociálním sektorem 2017-18 ("Compromisso de Cooperação para o Setor Solidário")
Rumunsko	Solidar - podpora stabilizace programu rozvoje sociální ekonomiky (podpořeno v rámci operačního programu Human Capital)
Španělsko	Národní program posílení sociální ekonomiky Operační program na podporu sociální inkluze a sociální ekonomiky - ESf (2014-2020)
Švédsko	Několikaletý program podpory pracovních integračních sociálních podniků
Spojené království	The Compact; smlouva mezi vládou a neziskovým sektorem. Ustaveno 1998, představuje způsob vzájemné spolupráce

Zdroj: CIRIEC 2017

V Evropě existuje několik rámců financování sociální ekonomiky. Může jít jak o veřejné zdroje, fondy soukromé, ale také určité smíšené systémy veřejného a soukromého sektoru. Zde se zaměřujeme především na veřejné financování sociální ekonomiky, resp. sociálních podniků.

Veřejné finanční prostředky zaměřené na sociální ekonomiku jsou významným finančním pilířem. EU (např. strukturální fondy) a národní a regionální samosprávy výslovně přidělují prostředky na podporu a rozvoj sociální ekonomiky (opět, známe i v českém prostředí). Jedná se například o tradiční dotační programy na podporu družstev a zaměstnání v družstvech či jiných typech sociálních podniků v Německu, Itálii či Španělsku. Existuje samozřejmě mnoho alternativ, které lze implementovat v rámci jednotlivých národních systémů.

V posledních letech několik evropských vlád využilo právě tyto formy finančních prostředků. V Belgii podporuje fond Braserio rozvoj dělnických družstev v oblasti Valonsko. Na Kypru nabízí politika sociálních dávek roční dotace na provozní výdaje organizací poskytujících sociální služby (tj. péče o dítě, dlouhodobou péči a další). Ve Francii zavedl nový zákon o sociální ekonomice nové finanční nástroje pro tento sektor včetně Fondu sociálních inovací (FISO). V Itálii byl zřízen fond pro financování sociálních podniků a sociálních družstev. V Česku, jak víme, se nový zákon o sociálních podnicích dostal pouze do formy věcného záměru a nelze předpokládat, že by právě tato právní norma byla v nejbližší době vládní prioritou.

V některých případech se jedná o smíšené fondy spravované vládou a současně organizacemi sociální ekonomiky. Příklady nalézáme například ve Francii, kde fungují Národní fond pro rozvoj asociativního života (FNDVA) a Národní fond pro rozvoj sportu (FNDS). Jindy zase nalézáme mimorozpočtové financování sociální ekonomiky, tedy typicky fondové financování. Jiné systémy financování jsou založeny na dani z příjmů fyzických osob. Procentuální část daně z příjmu mohou občané přidělit dobrovolným organizacím, tedy i sociálním podnikům. To je případ Itálie a Španělska. Ve Španělsku jsou tyto částky směřovány do speciálního národního fondu pro organizace třetího sektoru, který tak obdrží více než 200 milionů EUR ročně.

Dalším tradičním členým zdrojem je příjmy z hazardních her (loterie, hrací automaty). To je případ RAY a Oy Veikkaus AB ve Finsku nebo ONCE - národní organizace pro nevidomé - ve Španělsku. Obdobnou zkušenost máme i v Česku, kde ještě do nedávna šly tyto příjmy do oblasti podpory sportu (tedy ne primárně sociálním podnikům).

Podpora prostřednictvím veřejných zakázek

Po dlouhém období přišla v roce 2014 revize nařízení EU o veřejných zakázkách (směrnice 2014/23; 2014/24 a 2014/25), která otevřela nové příležitosti pro vnitrostátní, regionální a místní vlády, jak podpořit sociální ekonomiku tím, že by usnadnily přístup k veřejným zakázkám právě sociálním podnikům a obdobným organizacím. V postupech zadávání veřejných zakázek jsou nyní povoleny tzv. sociální doložky, což je praxe známá i z České republiky. Toto opatření má samozřejmě různé modifikace. Ve Spojeném království například zákon (Social Value Act) z roku 2012 vyžaduje, aby veřejné subjekty zadávající veřejné služby zvažily, jak by takové služby mohly přinést hospodářské a sociální zlepšení v oblasti, kde budou služby poskytovány. Ve Španělsku města jako jsou Zaragoza, Barcelona a Madrid nedávno představily v nových veřejných zakázkách sociální doložky.

VÝZNAM SOCIÁLNÍ EKONOMIKY V ČLENSKÝCH STÁTECH EU

V uplynulých dvou desetiletích je evidentní snaha, a to jak na akademické půdě, tak i na úrovni národních statistických úřadů a vlád. V roce 2006 vypracovala CIRIEC pro Evropskou komisi *Příručku pro sestavování satelitních účtů sociálních podniků*, souběžně s *Příručkou OSN pro satelitní účty neziskových institucí* (která byla v ČR také skutečně aplikována). Pro potřeby statistického sledování byly také zpracovány další metody. Statistický úřad Francie a Ministerstvo práce Španělska poskytují časové řady o zaměstnanosti v družstevních organizacích a sociální ekonomice. Itálie, Bulharsko, Lucembursko, Česká republika a Maďarsko významně zlepšily statistické údaje zveřejněné jejich národními statistickými úřady, v některých případech využívají metodologii satelitního účtu pro neziskové organizace. Zvláštní zmínku zasluhuje Portugalsko, Polsko a Rumunsko. Tyto tři členské státy EU vypracovávají v posledních letech pravidelné a systematické statistiky pro sociální ekonomiku jako celek. V Portugalsku je

Analýza je součástí projektu Asociace NNO z výzvy OPZ 03_15_041 s názvem „Asociace nestátních neziskových organizací ČR jako most mezi veřejnou správou a neziskovým sektorem“.

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu.

to výsledek zákona o sociální ekonomice (2013) a v Polsku je to důsledkem dohody s Evropským sociálním fondem (ESF).

Při prezentaci základních statistických údajů rozlišujeme tři skupiny organizací: družstva a podobné organizační typy, vzájemně prospěšné společnosti a nakonec asociace, nadace a obdobné typy neziskových organizací. Referenčním obdobím je 2014-2015. Následující přehled zdůrazňuje skutečnost, že evropská sociální ekonomika je důležitým fenoménem jak z ekonomického, tak obecně společenského hlediska.

Evropská sociální ekonomika poskytuje:

- více než 13,6 milionu placených pracovních míst v Evropě
- což odpovídá přibližně 6,3% pracující populace EU-28
- zaměstnávání více než 19,1 milionu lidí, placených i neplacených
- více než 82,8 milionu dobrovolníků, což odpovídá 5,5 milionu zaměstnanců na plný úvazek
- více než 232 milionů členů družstev, vzájemných pojišťoven a podobných subjektů
- více než 2,8 milionů sociálních podniků

Obraz sociální ekonomiky se v jednotlivých zemích EU samozřejmě liší. Zatímco zaměstnanost v sociální ekonomice se v zemích jako Belgie, Itálie, Lucembursko, Francie a Nizozemsko pohybuje mezi 9% a 10% pracující populace, ovšem v nových členských státech EU, jako je Slovinsko, Rumunsko, Malta, Litva, Chorvatsko, Kypr a Slovensko zůstává sociální ekonomika malým, pozvolna se rozvíjejícím sektorem, který zaměstnává méně než 2% pracující populace.

Další zajímavá informace se týká vývoje pracovní síly sociální ekonomiky v době hospodářské krize. Pracovní síla sociální ekonomiky odhalila odolnost tohoto segmentu vůči hospodářské krizi, neboť poklesla z 6,5% pouze na 6,3% z celkové placené pracovní síly v Evropě a ze 14,1 milionu pracovních míst na 13,6 milionu. Snížení objemu placené pracovní síly je větší v družstvech a podobných formách než ve sdruženích či nadacích.

Konečně, měřeno z hlediska zaměstnanosti, jako další měřítka ekonomické síly, asociace (spolky), nadace a jiné podobné formy zůstávají hlavní součástí sociální ekonomiky, která zahrnuje většinu sociálních podniků s přibližně 66% zaměstnanosti v tomto sociálním sektoru.

Tabulka 2. Placené zaměstnání v družstvech, vzájemných společnostech, sdruženích, nadacích, apod. Evropská unie (2014-2015)

Země	Družstva a podobné organizace	Vzájemně prospěšné organizace (mutuals)	Asociace (spolky) a nadační subjekty	Celkem
Austria	70,474	1,576	236,000	308,050
Belgium	23,904	17,211	362,806	403,921
Bulgaria	53,841	1,169	27,040	82,050
Croatia	2,744	2,123	10,981	15,848
Cyprus	3,078	(n/a)	3,906	6,984
Czech R.	50,310	5,368	107,243	162,921
Denmark	49,552	4,328	105,081	158,961

Estonia	9,850	186	28,000	38,036
Finland	93,511	6,594	82,000	182,105
France	308,532	136,723	1,927,557	2,372,812
Germany	860,000	102,119	1,673,861	2,635,980
Greece	14,983	1,533	101,000	117,516
Hungary	85,682	6,948	142,117	234,747
Ireland	39,935	455	54,757	95,147
Italy	1,267,603	20,531	635,611	1,923,745
Latvia	440	373	18,528	19,341
Lithuania	7,000	332	(n/a)	7,332
Luxembourg	2,941	406	21,998	25,345
Malta	768	209	1,427	2,404
Netherlands	126,797	2,860	669,121	798,778
Poland	235,200	1,900	128,800	365,900
Portugal	24,316	4,896	186,751	215,963
Romania	31,573	5,038	99,774	136,385
Slovakia	23,799	2,212	25,600	51,611
Slovenia	3,059	319	7,332	10,710
Spain	528,000	2,360	828,041	1,358,401
Sweden	57,516	13,908	124,408	195,832
U. Kingdom	222,785	65,925	1,406,000	1,694,710
CELKEM EU-28	4,198,193	407,602	9,015,740	13,621,535

Zdroj: CIRIEC (2017)

Tabulka 5. Placené zaměstnání v sociální ekonomice ve srovnání s celkovým placeným zaměstnáním. Evropská unie (2014-2015)

Country	Zaměstnanost v sociální ekonomice (A)	Celková zaměstnanost (B)	A/B (%)
Austria	308,050	4,068,000	7.6%
Belgium	403,921	4,499,000	9.0%
Bulgaria	82,050	2,974,000	2.8%
Croatia	15,848	1,559,000	1.0%
Cyprus	6,984	350,000	2.0%
Czech R.	162,921	4,934,000	3.3%
Denmark	158,961	2,678,000	5.9%
Estonia	38,036	613,000	6.2%
Finland	182,105	2,368,000	7.7%
France	2,372,812	26,118,000	9.1%
Germany	2,635,980	39,176,000	6.7%
Greece	117,516	3,548,000	3.3%
Hungary	234,747	4,176,000	5.6%
Ireland	95,147	1,899,000	5.0%
Italy	1,923,745	21,973,000	8.8%
Latvia	19,341	868,000	2.2%
Lithuania	7,332	1,301,000	0.6%
Luxembourg	25,345	255,000	9.9%
Malta	2,404	182,000	1.3%
Netherlands	798,778	8,115,000	9.8%
Poland	365,900	15,812,000	2.3%
Portugal	215,963	4,309,000	5.0%

Analýza je součástí projektu Asociace NNO z výzvy OPZ 03_15_041 s názvem „Asociace nestátních neziskových organizací ČR jako most mezi veřejnou správou a neziskovým sektorem“.
Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu.

Romania	136,385	8,235,000	1.7%
Slovakia	51,611	2,405,000	2.1%
Slovenia	10,710	902,000	1.2%
Spain	1,358,401	17,717,000	7.7%
Sweden	195,832	4,660,000	4.2%
U. Kingdom	1,694,710	30,028,000	5.6%
TOTAL EU-28	13,621,535	215,722,000	6.3%

Zdroj: CIRIEC (2017)

Tabulka 3 Vývoj placeného zaměstnání v sociální ekonomice v Evropě

Země	Zaměstnanost v sociální ekonomice			% 2010-2015 ^Δ
	2002/2003	2009/2010	2014/2015	
Austria	260,145	233,528	308,050	31.9%
Belgium	279,611	462,541	403,921	-12.7%
Bulgaria	(n/a)	121,300	82,050	-32.4%
Croatia	(n/a)	9,084	15,848	74.5%
Cyprus	4,491	5,067	6,984	37.8%
Czech R.	165,221	160,086	162,921	1.8%
Denmark	160,764	195,486	158,961	-18.7%
Estonia	23,250	37,850	38,036	0.5%
Finland	175,397	187,200	182,105	-2.7%
France	1,985,150	2,318,544	2,372,812	2.3%
Germany	2,031,837	2,458,584	2,635,980	7.2%
Greece	69,834	117,123	117,516	0.3%
Hungary	75,669	178,210	234,747	31.7%
Ireland	155,306	98,735	95,147	-3.6%
Italy	1,336,413	2,228,010	1,923,745	-13.7%
Latvia	300	440	19,341	(n/p)
Lithuania	7,700	8,971	7,332	-18.3%
Luxembourg	7,248	16,114	25,345	57.3%
Malta	238	1,677	2,404	43.4%
Netherlands	772,110	856,054	798,778	-6.7%
Poland	529,179	592,800	365,900	-38.3%
Portugal	210,950	251,098	215,963	-14.0%
Romania	(n/a)	163,354	136,385	-16.5%
Slovakia	98,212	44,906	51,611	14.9%
Slovenia	4,671	7,094	10,710	51.0%
Spain	872,214	1,243,153	1,358,401	9.3%
Sweden	205,697	507,209	195,832	-61.4%
U. Kingdom	1,711,276	1,633,000	1,694,710	3.8%
TOTAL EU-28	11,142,883	14,137,218	13,621,535	-3.6%

Zdroj: CIRIEC (2017)

SOUČASNÁ EVROPSKÁ A ČESKÁ PRAXE, STIMULY A BARIÉRY

Než přejdeme k aktuální situaci, je dobré si připomenout, že sociální podnikání má dnes na co navazovat. Pokud využijeme naše úvodní vymezení, tedy že jde o řešení sociálních problémů prostřednictvím inovativních postupů, s podnikatelským, často na tržních metodách založeným přístupem, a to v celé řadě oblastí, potom zjistíme, že v historii nalézáme celou řadu “sociálních podnikatelů”, resp. sociálních inovátorů. Uvedme si ty, jejichž jména jsou i u nás pojmem:

			
Maria Montessori , 1870 - 1952; lékařka, zakladatelka škol Montessori	Florence Nightingale , 1820 - 1910; zdravotní sestra, zakladatelka moderního ošetřovatelství	Friedrich Wilhelm Raiffeisen 1818 - 1888; úředník, zakladatel a propagátor úvěrových družstev a mikropůjček	Robert Owen , 1771-1858; podnikatel a spoluzakladatel družtevního systému

Zdroj: Holz, M. *Social Entrepreneurship*, 2017

Našli bychom samozřejmě i jiné příklady a našli bychom je i v českých zemích. O těch si však můžete přečíst např. v Bažantová (2002).

LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

a) relevantní česká legislativa

Sociální podnik je chápán jako podnikatelský subjekt, pro který platí veškerá legislativa, jako pro ostatní podnikatelské subjekty.

Obecně je možno zasadit sociální podnikání do legislativního rámce těchto zákonů:

- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.
- Zákon o obchodních korporacích č. 90/2012 Sb.
- Zákon o kontrole (kontrolní řád) č. 255/2012 Sb.
- Zákon o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb.
- Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob č. 304/2013 Sb.
- Zákoník práce č. 262/2006 Sb.
- Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb.
- Zákon o veřejných zakázkách č. 137/2006 Sb.
- Daňový řád č. 280/2009 Sb.
- Zákon o základních registrech č. 111/2009 Sb.
- Zákon o informačním systému veřejné správy č. 365/2000 Sb.
- Zákon o podpoře regionálního rozvoje č. 248/2000 Sb.
- Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla) č. 218/2000 Sb.
- Zákon o finanční kontrole ve veřejné správě (zákon o finanční kontrole) č. 320/2001
- Zákon o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů č. 300/2008 Sb.
- Zákon o dani silniční č. 16/1993 Sb.,
- Zákon o dani z nemovitých věcí č. 338/1992 Sb.
- Zákon o daních z příjmů č. 586/1992 Sb.
- Zákon o DPH č. 235/2004 Sb.
- Zákon o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb.
- Zákon o mzdě č. 1/1992 Sb.
- Zákon o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb.,
- Zákon o odpadech č. 185/2001 Sb.
- Zákon o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže) č. 143/2001 Sb.
- Zákon o omezení plateb v hotovosti č. 254/2004 Sb.
- Zákon o úpravě některých vztahů v oblasti veřejné podpory č. 215/2004 Sb.
- Zákon o veřejných zakázkách č. 137/2006 Sb.
- Živnostenský zákon č. 455/1991 Sb.
- Zákon o účetnictví č. 563/1991 Sb.
- Zákon o sociálním zabezpečení č. 100/1988 Sb.
- Zákon o pojistném na sociálním zabezpečení č. 589/1992 Sb.
- Zákon o veřejném zdravotním pojištění č. 48/1997 Sb.
- Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb.
- zákon o obecně prospěšných společnostech č. 284/1995 Sb.
- Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností č. 3/2002 Sb.

Analýza je součástí projektu Asociace NNO z výzvy OPZ 03_15_041 s názvem „Asociace nestátních neziskových organizací ČR jako most mezi veřejnou správou a neziskovým sektorem“.

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu.

- Zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánech státní správy České republiky (kompetenční zákon) č. 2/1969 Sb.

b) Právní formy sociálního podniku

Sociální podniky jsou autonomní (samosprávná iniciativa sdružených občanů), dobrovolné a při plnění ekonomicko-sociálních cílů podstupují významná ekonomická rizika (Dohnalová, 2011). Typické jsou pro ně inovace ve způsobu poskytování služeb občanům, zejména sociálně vyloučených občanů, kteří se obtížněji integrují do společnosti. Přispívají k místnímu, případně regionálnímu rozvoji. Tyto podniky reagují na nově vznikající potřeby ve společnosti tím, že vytvářejí a poskytují potřebné typy produktů a veřejných a sociálních služeb. (Dohnalová, 2011).

Právní formy sociálního podniku:

- Fyzická osoba – živnost
Živnost upravuje zákon o živnostenském podnikání č. 455/1991 Sb. Vymezuje živnost jako „soustavnou činnost provozovanou samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených tímto zákonem“ (Zákon č. 455/1991 Sb.). Všeobecné podmínky provozování živnosti fyzickými osobami jsou:
  - a) Dosažení věku 18 let
  - b) Způsobilost k právním úkonům
  - c) Bezúhonnost
- Společnost s ručením omezeným – s.r.o.
U společnosti s ručením omezeným minimální výše základního vkladu je 1 Kč. S.r.o. může být založena fyzickými nebo právnickými osobami (právnická osoba může být jen jedna). Společnost ručí veškerým majetkem, kdežto společník do výše nesplaceného vkladu. Nejvyšší orgán je valná hromada a statutární orgán tvoří jednatel či jednatele. Výhodou je důvěryhodná právní forma (Zákon č. 90/2012 Sb.).
- Akciová společnost – a.s.
Akciovou společnost může založit pouze právnická osoba (jedna nebo více). U a.s. je nutné počítat se složením základního kapitálu, rozvrženém na určitý počet akcií o určité jmenovité hodnotě. Bez veřejné nabídky akcií je tato částka stanovena minimálně ve výši 2 000 000 Kč. A.s. ručí celým svým majetkem, jednotliví akcionáři neručí za závazky společnosti.
Statutární orgán společnosti je představenstvo, nejvyšší orgán je valná hromada. Dále je přítomna dozorčí rada, která dohlíží na výkon působnosti představenstva a na činnost společnosti. Výhodou je důvěryhodná právní forma. A.s. disponuje větším kapitálem (Zákon č. 90/2012 Sb.).
- Veřejná obchodní společnost – v.o.s.
Veřejná obchodní společnost je taková společnost, v níž podnikají minimálně dvě osoby a

za své závazky ručí celým svým majetkem, a to společně a nerozdílně. Právě to je velkou nevýhodou této formy podnikání – při krachu společnosti může její spoluvlastník přijít o všechno, co vlastní. V případě, kdy je společníkem právnická osoba, vykonává společnická práva a povinnosti jí pověřený zmocněnec, kterým může být fyzická osoba.

- Družstvo

Družstvo je společnost osob založené za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních nebo jiných potřeb svých členů. Družstvo musí mít nejméně 3 členy, maximální počet osob není stanoven. Družstvo ručí celým svým majetkem, členové za závazky družstva neručí. Podstatou družstva je, že členové družstva nevnaší do družstva peníze, ale většinou jiné majetkové hodnoty. Zákon nestanoví minimální výši členského vkladu, ale pro všechny členy daného družstva musí být stejný. Nejvyšším orgánem družstva je členská schůze, statutárním orgánem je představenstvo, základní dokument se nazývá stanovy a kontrolním orgánem je kontrolní komise. Zákon také upravuje bytové družstvo a sociální družstvo (*Zákon č. 90/2012 Sb.*).

- Sociální družstvo

Sociální družstvo je nová právní forma od roku 2014, která podporuje sociální podnikání. Lze si ho představit jako družstvo, které se zaměřilo na sociální podnikání. Občanská sdružení, která se automaticky stávají spolky, mají možnost se transformovat buď na ústav, nebo na sociální družstvo. Zákon o obchodních korporacích definuje sociální družstvo následovně:

Sociálním družstvem je družstvo, které soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti s přednostním uspokojením místních potřeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního družstva, zejména v oblasti vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdělávání, bydlení a trvale udržitelného rozvoje (*Zákon č. 90/2012 Sb.*).

Sociální družstva nejsou „neziskovou organizací“, přestože je činnost sociálních družstev veřejně prospěšná. Zisk z činnosti sociálních družstev může být přerozdělován mezi jejich členy. Sociální družstvo může, připouštějí-li to stanovy, rozdělit nejvýše 33% disponibilního zisku mezi své členy. Podmínky členství v sociálním družstvu jsou upraveny přísněji než např. ve spolku. Členem sociálního družstva se může stát právnická osoba a z fyzických pouze osoba, která vykonává pro sociální družstvo práci na základě pracovního poměru nebo bez nároku na základě dobrovolnosti, případně fyzická osoba, která je příjemcem služby poskytované v rámci obecně prospěšné činnosti sociálního družstva. (*Zákon č. 90/2012 Sb.*)

- Obecně prospěšná společnost – o.p.s.

Nyní již nelze založit obecně prospěšnou společnost jako samostatnou právní formu, nelze tomu tak po 1.1.2014. Stávající o.p.s. mohou dále existovat nebo se přeměnit na ústav, nadaci nebo nadační fond. O.p.s. poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby a její hospodářský zisk nesmí být použit ve prospěch zakladatele, ale musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb.

- Občanské sdružení – o.s.
Od počátku roku 2014 se občanská sdružení podle nového občanského zákoníku považují za spolky. Základní cíl této právnické osoby se nemění. Spolky jsou stejně jak občanská sdružení založené za naplňování určitého cíle, kterým však není primárně získávání zisku. Ve lhůtě stanoveném zákonem tomu musí přizpůsobit i své názvy (do 2 let) a stanovy (do 3 let). Pokud jim tato právní forma nebude vyhovovat, mohou se transformovat na ústav nebo na sociální družstvo. K 1.1.2014 nabyl účinnosti nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), na jehož základě budou moci nově vznikat právní formy: spolek, ústav, fundace, nadace a nadační fond.
- Církevní organizace – evidovaná právnická osoba
Církevní právnickou organizaci upravuje zákon o církvích, který nadále zůstává v platnosti a účinnosti. Podle tohoto zákona mohou i nadále vznikat nové právnické osoby. Evidovaná právnická osoba podle tohoto zákona může být orgán registrované církve a náboženské společnosti nebo účelové zařízení založené pro poskytování charitativních služeb. Podnikání a jiná výdělečná činnost mohou být pouze doplňkovou činností. Rejstřík evidovaných právnických osob církve a náboženské společnosti vede ministerstvo kultury.

Na Slovensku byl institut sociálního podnikání zaveden do legislativy jako nový nástroj aktivní politiky trhu práce v rámci posilování koheze a sociální inkluze podle vzoru zahraničních systémů sociálního podnikání a zkušeností z projektů realizovaných na Slovensku. Hlavním právním předpisem, který vymezuje sociální podnikání, je zákon č. 5/2004 Z.z o službách zaměstnanosti, který připravilo Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR, ve smyslu zlepšení podmínek rozvoje sociální ekonomiky a sociálního podnikání. Od 1. 9. 2008 je vytvořena zákonná možnost zakládání sociálních podniků na Slovensku.

Sociální podnik je definován jako právnická nebo fyzická osoba, která zaměstnává zaměstnance, jenž před přijetím do pracovního poměru byli znevýhodněnými uchazeči o práci a počet těchto zaměstnanců musí být v sociálním podniku aspoň 30% a nejméně 30% finančních prostředků získaných z předmětu svého podnikání za příslušné zdaňovací období použije na vytvoření pracovních míst nebo na zlepšování pracovních podmínek.

Na rozdíl od České republiky postavení sociálního podniku přiznává Ústředí práce, sociálních věcí a rodiny rozhodnutím na základě písemné žádosti právnické a fyzické osoby na dobu neurčitou.

V České republice jsou nejčastějšími formami sociálního podnikání společnosti s ručením omezeným (s.r.o.) zastoupené ve 44,7% případů, obecně prospěšné společnosti (o.p.s.) se 25,6% podnikatelských jednotek, s větším odstupem pak občanská sdružení (o.s.) a podnikatelé podnikající na základě Živnostenského zákona. Družstva, která jsou typickou formou sociálního podnikání, se vyskytla pouze v 7,3% případů (Wildmannová 2017). Důvodem, proč jsou nejvíce preferovanou formou sociálního podniku společnosti s ručením omezeným, je snadné založení, kdy stačí aspoň jeden jednatel a požadavek na nízkou výši základního kapitálu. Naproti tomu družstva musí mít dle zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, aspoň tři členy a právní

regulace jejich činnosti je odlišná (např. ujednání o rozhodování v družstvu či práva a povinnosti členů).

Rozložení sociálních podniků dle právní formy podnikání v ČR

Typ právní formy sociálního podniku	ČR (v %)
Společnost s ručením omezeným	44,7
Obecně prospěšná společnost	25,6
Občanské sdružení	9,6
Podnikání dle živnostenského zákona (OSVČ)	7,3
Družstvo	6,4
Církevní organizace	3,2
Akciová společnost	0,9
Veřejná obchodní společnost	0,5
Jiná	1,8

Zdroj: vlastní zpracování dle www.ceske-socialni-podnikani.cz

V porovnání se Slovenskem má Česká republika větší rozptýlení právních forem podnikání sociálních podniků, což je dáno odlišnými právními předpisy. Avšak i na Slovensku je nejčastější právní formou podnikání pro sociální podniky společnost s ručením omezeným, která je dokonce ještě častější než v ČR (65,9% na Slovensku, 44,7% v ČR). Časté je na Slovensku také podnikání na základě Živnostenského zákona (asi 11,3%) a zajímavým typem jsou sociální podniky – obce, které samy vytvářejí pracovní místa, která korespondují s principy sociálního podnikání. Ve srovnání v ČR nejsou na Slovensku vůbec zastoupeny obecně prospěšné společnosti (o.p.s.), na druhou stranu se na Slovensku vyskytují neziskové organizace (8,2%).

Podle právní formy podnikání je možné usuzovat velikost sociálního podniku co do počtu zaměstnanců, tak do velikosti obrátu a zisku, přičemž platí, že vyšší počet zaměstnanců a rovněž vyšší obrát mají spíše obchodní společnosti, družstva, akciová společnost a veřejná obchodní společnost, než sociální podniky provozující svou činnost na základě živnostenského zákona v případě osob samostatně výdělečně činných.

V případě obecně prospěšných společností, občanských sdružení, neziskových organizací není cílem tvorba zisku a proto je cílem, aby se výnosy vyrovnaly nákladům.

Pouze u subjektů registrovaných v obchodním rejstříku, tj. obchodních společností, církevních organizací, občanských sdružení, obecně prospěšných společností, neziskových organizací, obcí a příspěvkových organizací můžeme z veřejně dostupných dokumentů zjistit údaje o výnosech a nákladech ve stanovené struktuře, hospodářském výsledku a tržbách, počtu pracovníků a také zdrojích financování, které je v mnoha případech tvořeno dotacemi.

Sociální podniky v ČR se začaly zakládat v 90. letech minulého století. K největšímu nárůstu sociálních podniků došlo v letech 2009 – 2014, kdy v každém roce z tohoto rozmezí bylo založeno alespoň 10 takových organizací. Rekordní hodnoty bylo dosaženo v roce 2012, významně silné byly také roky 2011 a 2013, kdy vzniklo 38 nových sociálních podniků. Zásadní úlohu při zakládání sociálního podniku i programy na podporu sociálního podnikání. Koncept sociální ekonomiky a sociálního podniku se dostal v ČR na pořad dne v souvislosti s možností čerpat prostředky z Evropských strukturálních fondů na podporu rozvoje.

Pokud si provedeme analýzu regionálního rozložení sociálních podniků v České republice, můžeme identifikovat tři největší shluky, ve kterých je koncentrace sociálních podniků nejvyšší. První shluk zahrnuje 66 podniků na území Hlavního města Prahy a Středočeského kraje, což je 30% z celkového počtu sociálních podniků na území ČR. Důvodem je, že v tomto regionu je koncentrace ekonomických aktivit v rámci ČR obecně nejvyšší a také zde má nejvíce firem svoje sídla. Druhým nejpočetnějším shlukem jsou sociální podniky v Jihomoravském kraji, kde sídlí 25 sociálních podniků (11,4% z celkového počtu). Třetím a čtvrtým nejpočetnějším shlukem jsou sociální podniky v Olomouckém a Moravskoslezském kraji, kde je po 20 sociálních podnicích (9,1%). Nejméně sociálních podniků je v Karlovarském a Libereckém kraji, dále pak v Pardubickém kraji, na Vysočině a v Plzeňském kraji. To, že na posledním místě skončil Karlovarský kraj, není příliš překvapivé, jelikož se jedná o region s obecně nejnížší ekonomickou výkonností v ČR, na druhou stranu by rozvoj sociálního podnikání tomuto kraji určitě prospěl, jak s ohledem na strukturální nezaměstnanost, tak na nejvyšší počet pracovníků se základním vzděláním, kteří by právě v sociálních podnicích mohli najít uplatnění.

Podobný trend v geografickém rozložení sociálních podniků je možné nalézt i na Slovensku, kde je vyšší četnost těchto podniků v ekonomicky výkonnějších krajích, přičemž v krajích se strukturálními problémy a vyšší mírou nezaměstnanosti, jsou zastoupeny méně s výjimkou Banskobystrického kraje s osmi sociálními podniky.

Cílovou skupinou sociálních podniků jsou nejčastěji lidé se zdravotním postižením a osoby dlouhodobě nezaměstnané. Tyto dvě skupiny tvoří podíl skoro 52 % ze všech cílových skupin. To koresponduje s tím, že v ČR je sociální podnikání často vnímáno jako zaměstnávání zdravotně handicapovaných či jinak znevýhodněných osob. Dalšími často zastoupenými skupinami jsou mládež a mladí dospělí v obtížné životní situaci, lidé pečující o rodinné příslušníky či etnické menšiny.

c) Podpora ze strany státu

Financování sociálního podniku a použití zisku

Finanční vztahy a hospodaření sociálního podniku jsou podřízeny obecně prospěšnému cíli uvedenému ve stanovách nebo zakládací listině. Hospodaření sociálního podniku směřuje k dlouhodobé ekonomické stabilitě a udržitelnosti.

Případný zisk z účasti na trhu je používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku nebo pro naplnění jeho obecně prospěšných cílů. Sociální podnik nese ekonomická rizika (např. prostřednictvím podílu členů na majetku, financování a rozhodování).

Sociální podnik může být podporován na základě vícezdrojového financování, což kromě vygenerovaného zisku můžou být tyto zdroje:

- Granty poskytované soukromými donátory či nadacemi
- Dotace poskytované krajskými úřady, či obcemi a městy
- Evropská unie prostřednictvím cílených operačních programů na rozvoj sociálního podnikání a programů vytvářených pro MAS
- Dotace v rámci aktivní politiky zaměstnanosti, např. dotace na podporu chráněných dílen a chráněných pracovních míst, úhradou nákladů v rámci pracovní rehabilitace apod.

Náhradní plnění

Zákon č. 435/2004 o zaměstnanosti v par. 81 říká, že zaměstnavatelé s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnanců zaměstnavatele. Povinný podíl činí 4%. Povinnosti zaměstnavatelé mohou plnit odebíráním výrobků nebo služeb od zaměstnavatelů zaměstnávajících více než 50% zaměstnanců, kteří jsou osobami se zdravotním postižením, nebo zadáváním zakázek těmto zaměstnavatelům.

Zaměstnavatel má na výběr několik možností, jak dostat povinnosti:

- Zaměstnávat handicapované spoluobčany, může je zaměstnávat přímo
- Odebírat výrobky či služby od zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají více než polovinu osob se změněnou pracovní schopností,
- Využít možnost odvodu do státního rozpočtu nebo vzájemnou kombinací způsobů uvedených výše.

Zaměstnavatelé mohou také zřizovat chráněná pracoviště či místa v chráněných dílnách. Na jejich zřízení mohou obdržet od úřadu práce příspěvek.

Společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek v rámci zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách

Jedním z nástrojů implementace společensky odpovědného chování sociálního podnikání v praxi by měl sloužit institut společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek.

Společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek můžeme v rámci zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, opřít o následující parametry:

Par. 101 Zvýhodnění dodavatelů zaměstnávajících osoby se zdravotním postižením:

(1) Stanoví-li tak zadavatel v oznámení či výzvě o zahájení zadávacího řízení, může se zadávacího řízení účastnit pouze dodavatel, který zaměstnává více než 50% osob se zdravotním postižením podle zvláštního právního předpisu z celkového počtu zaměstnanců dodavatele.

(2) Skutečnost, že dodavatel zaměstnává více než 50% osob se zdravotním postižením podle odstavce 1, musí být dodavatelem uvedena v nabídce společně s potvrzením Úřadu práce České

republiky – krajské pobočky nebo pobočky pro hlavní město Prhu nebo s potvrzením nebo rozhodnutím orgánu sociálního zabezpečení, která se týkají osob se zdravotním postižením.

(3) Při použití tohoto ustanovení je vyloučena možnost prokazovat skutečnosti podle odstavce 2 prostřednictvím jiných osob.

(4) Účastní-li se otevřeného řízení, užšího řízení nebo zjednodušeného podlimitního řízení při zadávání podlimitní veřejné zakázky na dodávky nebo služby dodavatel zaměstnávající více než 25 zaměstnanců, z nichž je více než 50% zaměstnanců osobami se zdravotním postižením, je pro hodnocení nabídek rozhodná výše nabídkové ceny tohoto dodavatele snižená o 15%. Ustanovení par. 82 odst. 4 tím není dotčeno.

(5) Skutečnosti podle odstavce 4 musí dodavatel prokázat ve vztahu ke každému ze čtyř předchozích kalendářních čtvrtletí přede dnem zahájení zadávacího řízení. Pro zjištění celkového počtu zaměstnanců dodavatele a zaměstnanců, kteří jsou osobami se zdravotním postižením, je rozhodný průměrný čtvrtletní přepočtený počet zaměstnanců podle zvláštního právního předpisu.

Konkrétní požadavky může zadavatel uvést v rámci vhodné části zadávacích podmínek. S ohledem na praxi se vhodným způsobem jeví

- Zapracování sociálních otázek do kvalifikačních předpokladů dodavatelů
- Zapracování sociálních otázek do hodnotících kritérií (např. zvýhodnění sociálních podniků, splnění určitých sociálních nebo environmentálních požadavků),
- Zapracování sociálních otázek do smluvních podmínek (jedná se zejména o požadavky, kterými zadavatel neplánuje omezit okruh potenciálních dodavatelů, ale kterých dodržení lze vyžadovat s ohledem na charakter zakázky a její sociální nebo environmentální aspekty).

Uvedené možnosti však nejsou navzájem alternativami, ale lze je kombinovat, nicméně vždy za dodržení pravidla, že předmětem hodnocení nemůže být to, co bylo po dodavatelích vyžadováno v rámci prokazování kvalifikace.

Zaměstnávání dlouhodobě nezaměstnaných osob

Praktickým příkladem sociálně odpovědného zadávání může být požadavek zadavatele, uvedený v zadávacích podmínkách veřejné zakázky na stavební práce, kde požaduje, aby se vítězný dodavatel zavázal, že alespoň 10 % z celkového počtu pracovníků dodavatele, kteří se budou podílet na plnění zakázky, bude pocházet z řad dlouhodobě nezaměstnaných osob.

Samozřejmě není možné požadovat, aby dodavatel již v době podání nabídky zaměstnal dlouhodobě nezaměstnané osoby, ale je možné, aby se k takové povinnosti zavázal a před podpisem smlouvy prokázal, že svou povinnost splnil a zaměstnal požadovaný podíl pracovníků z řad dlouhodobě nezaměstnaných. Zpravidla se dá očekávat, že nezaměstnaní budou z regionu, ve kterém bude zakázka realizována. Požadavek je tedy vhodný zejména pro obce, které na svém území budou realizovat veřejnou zakázku na stavební práce. Kromě splnění zakázky takový postup přináší i přidanou hodnotu, kterou je zaměstnání dlouhodobě nezaměstnaných místních obyvatel po celou dobu plnění zakázky. Pro vítězného dodavatele splnění povinnosti nepředstavuje žádné náklady navíc, v konečném důsledku může zjistit, že náklady na místní pracovníky jsou nižší než ty, které by musel dovážet.

Uvedený postup je vhodný například u zmíněných stavebních pracích, méně vhodným bude v případě, kdy předmětem veřejné zakázky bude např. poskytování právních služeb nebo vysoce odborných prací v oblasti IT. Zadavatel, s přihlédnutím k okolnostem a charakteru zakázky, může v takovém případě stanovit odlišné podmínky, které se mohou týkat např. zaměstnávání určitého počtu postižených osob.

Vyhrazení plnění veřejné zakázky dodavatelům, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se ZP

Dle stávající úpravy zákona o veřejných zakázkách může zadavatel v zadávací dokumentaci nebo ve výzvě k podání nabídek stanovit, že zadávacího řízení se může účastnit pouze dodavatel, který zaměstnává více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu zaměstnanců. Tuto skutečnost je dodavatel povinen prokázat již v nabídce a to potvrzením vydaným ÚP ČR. Pro zamezení zneužívání tohoto zásahu do rovnosti potenciálních dodavatelů je vyloučené, aby dodavatel tuto skutečnost prokázal prostřednictvím jiných osob.

Zvýhodnění dodavatelů, kteří zaměstnávají více než 50% OZP v rámci hodnocení nabídek

Stávající znění zákona o veřejných zakázkách upravuje v par. 101 odst. 4 zvýhodnění pro dodavatele, kteří zaměstnávají více než 50% osob se ZP. V případě, že v rámci zjednodušeného podlimitního řízení, otevřeného nebo užšího řízení na dodávky nebo služby ve své nabídce uchazeč doloží potvrzení místně příslušné krajské pobočky Úřadu práce o tom, že zaměstnává více než 25 zaměstnanců, z nichž je více než 50% osobami se ZP, snižuje se pro účely hodnocení nabídková cena dodavatele o 15%.

Uvedené zvýhodnění má rozhodně svoje opodstatnění a může efektivně usnadnit přístup znevýhodněným (ale sociálně odpovědným) dodavatelům k veřejným zakázkám. V praxi se bude jednat zejména o sociální podniky a různé chráněné dílny.

Poskytnutí tohoto zvýhodnění není závislé na vůli zadavatele, ale vyplývá pro dodavatele automaticky již ze znění zákona, samozřejmě po splnění stanovených podmínek. S tím se ovšem pojí riziko zneužití ze strany dodavatelů a obcházení zákona. Nejjednodušším způsobem je jednání znevýhodněného dodavatele, který prokáže, že má nárok na zvýhodnění, ve výběrovém řízení uspěje (ne díky nejnižší ceně, ale díky snížené ceně v rámci hodnocení nabídek). Následně samotné plnění veřejné zakázky probíhá prostřednictvím subdodavatele, který podmínky pro zvýhodnění nesplňuje a který by s danou nabídkovou cenou veřejnou zakázku nezískal.

Na základě uvedeného příkladu lze doporučit zadavatelům, aby již v rámci zadávacích podmínek stanovili podmínky pro omezení využití subdodavatelů a zamezili tak zneužití par. 101 zákona o veřejných zakázkách.

Zajištění minimální mzdy zaměstnanců dodavatele, podílejících se na realizaci veřejné zakázky

Zadavatel, který dodržuje principy sociálně odpovědného zadávání má možnost ovlivnit i mzdy zaměstnanců vítězného dodavatele. Příkladem jsou mzdy řidičů autobusů - jedná se o klíčové osoby při plnění veřejné zakázky, které kromě jiného nesou odpovědnost i za bezpečnost přepracovaných osob. Zadavatel má samozřejmě zájem na tom, aby tito zaměstnanci byli spokojení a motivovaní vykonávat svoji práci řádně a svědomitě. Prostředkem k dosažení

toho, aby i nejhůře placený řidič dostával dostatečné ohodnocení a mohl řádně plnit své povinnosti je smluvní podmínka obsažená již v obchodních podmínkách výběrového řízení, kterou se vítězný uchazeč zaváže k tomu, že minimální měsíční mzda řidičů (příp. osob se zdravotním postižením nebo sociálně znevýhodněných osob - dle konkrétní veřejné zakázky) bude zaručena v určité stanovené výši ideálně provázané s výší zákonem stanovené minimální mzdy (případně zaručené mzdy pro danou profesi v případě, že je takové navázání účelné a možné).

Do budoucna lze předpokládat, že otázka minimální mzdy alespoň vybraných pracovníků podílejících se na realizaci zakázky bude zohledněna nejen jako smluvní podmínka, ale případně i jako jedno z kritérií, které zajistí, že při vynakládání veřejných prostředků budou pro zaměstnance nastaveny férové podmínky pro řádný výkon jejich povolání s ohledem na charakter plnění a míru jejich odpovědnosti.

Usnadnění přístupu k veřejným zakázkám sociálním podnikům

I přesto, že definici sociálního podniku nenajdeme v zákoně, lze pod tento pojem zařadit společnosti a podnikající fyzické osoby, které splňují určité společné znaky (vodítkem může být Sada rozpoznávacích znaků pro sociální podnik zveřejněnou Evropským sociálním fondem v ČR). Oproti dodavatelům, kteří zaměstnávají víc než 50% OZP (a jsou specificky zvýhodněni v zákoně o veřejných zakázkách) se jedná o rozsáhlejší síť potenciálních dodavatelů zaměřených na širší spektrum cílových skupin a s větším vlivem nejen na konkrétní osoby a zaměstnanost, ale i na rozvoj příslušného regionu, spolupráci s místními subdodavateli a ochranu životního prostředí.

Již z povahy podniku (zaměření na zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce) vyplývá, že se nejedná o velké společnosti s dostatkem kapitálu, které mohou nabídnout realizaci zakázky za minimální cenu. Mají však přidanou sociální hodnotu, kterou jiné, čistě komerčně zaměřené společnosti nemají. Touto hodnotou není pouze zaměstnávání osob ze skupin znevýhodněných na trhu práce, ale rovněž využívání místních zdrojů a spolupráce s lokálními subdodavateli - malými a středními podniky. V rámci sociálně odpovědného zadávání veřejných zakázek je potřeba brát v úvahu i rozvoj regionu a podporu lokálních podnikatelských aktivit.

Pro usnadnění přístupu k veřejným zakázkám pro sociální podniky mohou zadavatelé využít nastavení hodnotících kritérií takovým způsobem, že jedním ze subkritérií pro udělování veřejných zakázek bude tzv. kritérium sociálního podniku. Váhu kritéria si zadavatel samozřejmě určuje sám dle konkrétní zakázky, vlastní praxe a zkušeností. Pro dodavatele nastane situace, kdy po prokázání splnění znaků sociálního podniku budou disponovat určitou výhodou, která vyrovná jejich tzv. handicap při soutěži o veřejné zakázky a poskytne jim šanci veřejnou zakázku získat.

Ochrana životního prostředí

Oblast společensky odpovědného zadávání zahrnuje kromě sociálních aspektů rovněž odpovědnost za ochranu životního prostředí. Požadavky na určité vlastnosti, funkce nebo splnění norem zadavatele, v souladu se zákonem o veřejných zakázkách, má zadavatel možnost zapracovat do technické specifikace - technických podmínek předmětu veřejné zakázky. Konkrétně lze využít podrobných specifikací nebo jejich částí jak jsou vymezeny evropskými, národními, nadnárodními nebo jinými systémy pro udělování ekoznaček (např. nařízení

Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1980/2000 ze dne 17. července 2000, o revidovaném systému Společenství pro udělování ekoznačky).

Ochrana životního prostředí je rovněž jedním ze znaků, které naplňují sociální podniky a které musí při plnění veřejných zakázek respektovat. Uvedená podpora zahrnuje rovněž podporu ochrany životního prostředí. Jako ideální kombinace v rámci společensky odpovědného zadávání se jeví podpora pro sociální podniky doplněná stanovováním technických podmínek plnění s ohledem na vliv realizace zakázky na životní prostředí. Samozřejmě je to vždy zadavatel, kdo musí zvážit jak nastavení zadávacích podmínek tak i podmínky samotné realizace s ohledem na všechny její následky a benefity z ní plynoucí, protože pouze zadavatel zná okolnosti, své potřeby a možnosti nejefektivnějšího využití veřejných prostředků.

V každém případě musí zadavatel při zadávání veřejných zakázek dbát o to, aby podmínky stanovené v zadávací dokumentaci byly jasné a nediskriminačně definované, aby platily stejně pro každého uchazeče a aby bylo jejich dodržování důsledně kontrolováno a vyžadováno tak, jak tomu je u jiných požadavků v rámci zadávacích řízení.

MOŽNOSTI ČERPÁNÍ FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ Z ESF

Již od roku 2009 je možné na projekty sociální podnikání získat dotace z Evropských fondů. EU specifikuje subvence sociální ekonomiky jako jednu z priorit i pro aktuální programové období 2014 - 2020.

1. Dotace z evropských fondů

● Operační program Zaměstnanost (OPZ)

Podpora sociálního podnikání je zařazena do priority Aktivní začleňování, žadatelem může být osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) dle zákona č. 155/1995 Sb., nebo obchodní korporace vymezené zákonem č. 90/2012 Sb. V každém případě příjemce musí naplňovat principy a charakteristiky sociálního podnikání. Cílem podpory je vznik a rozvoj (rozšíření kapacity podniku) nových podnikatelských aktivit v oblasti sociálního podnikání. Z dotace nelze financovat stávající podnikatelské aktivity žadatele.

Možnými náklady, které lze hradit z tohoto programu jsou např.: osobní náklady na realizační tým, cestovní náhrady, zařízení, vybavení a spotřební materiál, drobné stavební úpravy do 40 tis. Kč, nákup služeb jako jsou marketingové služby, vzdělávací kurzy, poradenství, přímá podpora cílové skupiny - mzdy. Nelze hradit poskytování sociálních služeb podle zákona o sociálních službách a zemědělskou prvovýrobu. Konkrétní podmínky určuje vždy aktuální výzva.

● Integrovaný regionální operační program (IROP)

Sociální podnikání je podporováno v rámci prioritní osy - Zkvalitnění veřejných služeb a podmínek života pro obyvatele regionů. Je podporován vznik nových a rozvoj existujících podnikatelských aktivit v oblasti sociálního podnikání. Příjemce opět musí naplňovat principy a charakteristiky sociálního podnikání. Kromě OSVČ a obchodních korporací mohou být žadateli i nestátní neziskové organizace, církve a církevní organizace. Výzva umožňuje úhradu investičních nákladů - nová výstavba, nákup objektů, stavební úpravy, nákup zařízení a vybavení, které vytvoří podmínky pro sociální podnikání. Nelze hradit poskytování sociálních služeb podle zákona o sociálních službách a zemědělskou prvovýrobu.

- operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost
V rámci tohoto programu jsou vyhlašovány výzvy speciálně pro sociální podnikání. Lze žádat v téměř všech programech dle oboru podnikání sociálního podnikání. Nevýhodou může být vlastní podíl žadatele, který bývá vysoký, většinou 55 - 75% v závislosti na velikost podniku. Dalším problémem, který může být limitující u sociálního podniku je, že jeho nedostatečné finanční zdraví ho eliminuje při žádosti o žádosti v tomto programu.
- čerpání umožňují i interregové programy a programy týkající se MAS

2. Granty od nadací a nadačních fondů

Podmínkou pro získání grantu bývá dobře zpracovaný podnikatelský plán, včetně přesvědčivého finančního plánu. Na podporu sociálního podnikání vypisují v poslední době výzvy různé nadace.

3. Půjčky a úvěry

Pro půjčky a úvěry platí ještě více než pro granty, že podmínkou pro jejich získání je dobře zpracovaný podnikatelský plán s detailně propracovaným a realistickým finančním plánem.

4. Příspěvky ze zákona o zaměstnanosti

Zaměstnavateli zaměstnávajícímu na chráněných pracovních místech více než 50% osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců se poskytuje příspěvek na podporu zaměstnávání těchto osob formou částečné úhrady vynaložených prostředků na mzdy nebo na platy a další náklady. Jedná se v podstatě o dorovnávací příspěvek pro zaměstnavatele, protože osoby se zdravotním postižením jsou omezené ve své výkonnosti. Lze žádat o tyto typy příspěvků: příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na chráněném pracovním místě a příspěvky na vytvoření chráněného pracovního místa a na částečnou úhradu provozních nákladů na chráněné pracovní místo. Dále je možné využít příspěvek na společensky účelné pracovní místo a dotace na jeho zřízení.

5. Vlastní zdroje

Z hlediska podnikatele je to nejbezpečnější zdroj financování. Pro vznik, rozvoj a rozšíření podnikatelských aktivit sociálního podnikání jsou nejefektivnější vlastní finanční prostředky.

6. Ostatní zdroje

Při zakládání a rozvoji sociálního podniku je možno využít také dárcovství a sponzoringu.

POSKYTOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB SOCIÁLNÍMI PODNIKY

Sociální podnikání může působit a nabízet své služby také v oblasti poskytování sociálních služeb, které jsou zaměřeny na sociální začleňování osob znevýhodněných či ohrožených sociálním vyloučením. Jedná se především o poskytování služby sociální rehabilitace, která je poskytována na základě zákona o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb., v pozdějším znění) dle par. 70.

Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

Subjektem pro zprostředkování pracovní rehabilitace je místně příslušný úřad práce, který může některé z činností zajistit subdodavatelsky subjekty uvedenými v zákoně o zaměstnanosti. Jedná se zejména o zajištění tzv. přípravy k práci, která je nejčastěji v sociálních podnicích realizována.

Příprava k práci je dle par. 72 zákona o zaměstnanosti cílená činnost směřující k zapracování osoby se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo a k získání znalostí, dovedností a návyků nutných pro výkon zvoleného zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. Tato příprava trvá nejdéle 24 měsíců.

Náklady spojené s realizací přípravy k práci na pracovišti např. sociálního podniku mohou být spolufinancovány úřadem práce a to na základě vyhlášky č. 518/2004 Sb, v pozdějším znění, která upravuje provádění pracovní rehabilitace osob se zdravotním postižením.

d) Stimuly a bariéry rozvoje sociálního podnikání

Studie CIRIEC (2017) identifikovala čtyři druhy bariér rozvoje sociální ekonomiky. Těmito bariérami jsou:

1. viditelnost a povědomí o sociální ekonomice,
2. leadership a státní správa,
3. financování a zdanění,
4. institucionální bariéry.

První skupina překážek se týká nedostatečné informovanosti a porozumění konceptu sociální ekonomiky, sociálních podniků a dalších souvisejících pojmů, a to ve společnosti, ve veřejné diskusi a také v akademické sféře. To je velmi významná překážka pro východní země EU, jako je Maďarsko, Polsko, Slovensko nebo Česká republika. Je naprosto evidentní, že hlavní podpora pro sociální ekonomiku (finanční i zvyšování povědomí) pochází právě z programů a iniciativ EU.

Souvisejícím problémem je nízká "viditelnost" sociální ekonomiky v médiích, ale i ve statistikách. Nedostatek spolehlivých databází, oficiálních statistik a komplexních údajů o sociálních podnicích nebo sociální ekonomice se projevuje v mnoha zemích, od Rakouska a Slovenska po Švédsko. A samozřejmě, totéž platí i o České republice.

Navíc existuje potřeba vzdělávacích a vzdělávacích programů v oblasti sociální ekonomiky na všech úrovních vzdělávání. V několika zemích, například ve Francii, existují programy pro vzdělávání dospělých i mladých v oblasti sociální ekonomiky.

Druhá skupina překážek se týká vedení a státní správy. Často chybí instituce (a je jedno, z jakého sektoru) odpovědné za sociální ekonomiku, sociální podniky, dobrovolníky a občanskou

společnost, které jsou schopné rozvíjet politiky a podporovat sociální ekonomiku. V důsledku toho často neexistuje národní strategie pro sociální ekonomiku. Toto pole nebývá většinou považováno za politickou prioritu. Podle studie CIRIEC (2017) se experti z takových zemí, jako je Německo a Malta, domnívají, že většina médií a tvůrců politik "nevidí nutnost" pro existenci sociální ekonomiky. V některých případech také identifikujeme nedostatek důvěry a odmítnutí hospodářských činností prováděných neziskovými organizacemi (jež obecně tvoří významnou část sociální ekonomiky).

Částečně v důsledku výše uvedených skutečností nejsou orgány státní správy dostatečně připravené a vybavené pro to, aby se podílely na potřebách a cílech sociální ekonomiky. V některých případech nejsou víceúrovňové vlády a různé ministerstva koordinována v otázkách sociální ekonomiky. V jiných případech jsou vládní orgány silně závislé na politických cyklech, např. v roce 2015 byla dánská vládní agentura pro sociální podniky uzavřena, když se vláda změnila. V neposlední řadě je to byrokracie a úsporné vládní politiky (Chaves a Zimmer, 2017), které představují závažné překážky pro spolupráci sociálních podniků s veřejnými orgány, jako tomu je např. v Itálii, ve Španělsku a ve Slovinsku.

Dalšími překážkami jsou tzv. institucionální bariéry. Většinou jsou identifikovány dva typy těchto bariér. Prvním jsou změny odvětvových předpisů, které mohou komplikovat fungování subjektů sociální ekonomiky v konkrétním odvětví. Ve Francii a ve Španělsku vládní změny v doplňkové regulaci sociální ochrany negativně ovlivnily v posledních letech vzájemné zdravotnické pojišťovací subjekty, když je v některých případech vedly k tomu, že byly nuceny změnit svoji právní formu z neziskové/kooperativní na ziskovou. V Itálii reforma lidových bank (DL 3/2015) stanoví, že lidové banky, které mají majetek větší než 8 miliard eur, musí být přeměněny na akciové společnosti.

Také reforma úvěrových družstev (L 49/2016) radikálně reorganizovala celý sektor družstevního bankovníctví s některými negativními aspekty. Ve Španělsku zase změny v sociálním zabezpečení sportovních trenérů negativně ovlivnily fungování sportovních spolků. Ve Velké Británii jsou při zadávání zakázek subjekty sociální ekonomiky nuceny k subdodávkám pro velké podniky ze soukromého sektoru; obecnou tendencí je zadávání zakázek spíše na základě nejnižší ceny než na přidané společenské hodnotě.

Druhý typ institucionálních bariér se týká nových zákonů a pravidel pro sociální podniky. První překážkou je prostě nedostatečná implementace nových předpisů. To je případ španělského zákona o sociální ekonomice (2011), který nemá žádné prováděcí předpisy.

Druhou překážkou v tomto druhém typu institucionálních bariér se týká nových obtíží, které se objevily v důsledku nových vnitrostátních právních norem upravujícím sociální podnikání. V Polsku a Portugalsku se například nedávné změny v družstevních právních předpisech nepovažují za vhodné pro tento typ organizací. V Maďarsku zase představuje nová právní úprava sociální ekonomiky riziko pro mnoho sociálních družstev vytvořených skupinami občanů, které by mohly být v době, kdy zákon vstoupí v platnost v roce 2018, přeměněny na jiný typ organizace (družstevní nebo nezisková společnost s ručením omezeným). Ve Slovinsku a Bulharsku nový zákon o sociálním podnikání vylučuje různé organizace, které již pracují jako sociální podniky.

Dnes jsme svědky stavu, ve kterém existuje velké množství sociálních podniků ve smyslu výše uvedených definicí expandující sociální ekonomiky, ale i sociální ekonomie, tedy ekonomie seriózně se zabývající podstatou, přínosem a perspektivami sociální ekonomiky, resp. sociálních podniků. Navíc jde o výsledek vývoje, ke kterému došlo i navzdory absenci adekvátního prvního rámce (na straně veřejného sektoru) a také jasně definovaných řídicích struktur a organizačních modelů na straně sociální ekonomiky, resp. sociálních podniků.

Výsledkem tohoto procesu bylo (a je) kromě jiného i to, že „sociální podnikatelé“, kteří se často původně rekrutovali z dobrovolných pracovníků, museli, resp. budou muset přikročit k několika zásadním krokům:

1. vytvořit mix zdrojů, tedy přejít k vícezdrojovému financování,
2. vytvořit prostředí pro společnou práci dobrovolných a placených zaměstnanců
3. naučit se být zprostředkovatelem mezi často rozdílnými zájmy zaměstnanců, dobrovolníků, klientů (popř. dalších participantů)
4. (vy)budovat si pozici a respekt ze strany místních úřadů, resp. orgánů veřejné správy

V reálném světě ovšem čelí sociální podniky, resp. obecně subjekty sociální ekonomiky významným bariérám rozvoje. Na ty lze pohlížet jednak v rovině obecné, ovšem podle našeho názoru také obecně platné, jednak v rovině specifík českého vývoje.

Podívejme se nejprve na bariéry, které stojí v cestě rozvoje sociální ekonomiky prakticky ve všech zemích (i když s různou intenzitou), a to v členění na vnitřní a vnější:

Bariéry vnitřní

1. Nehledě na prokazatelné úspěchy sociální ekonomiky, k nimž patří i fakt jejich příznivého přijímání ze strany nejen evropských vlád, zůstává skutečností, že reálný organizační model většiny sociálních podniků zůstává křehký, založený na pouze několika více či méně jasně definovaných pravidlech, současně však také na nutnosti vysokého stupně vzájemné důvěry mezi členy sdílejícími společné sociální cíle. I proto je obtížné tento model spravovat a rozvíjet.
2. Nejen v našich podmínkách jsme pak svědky určitého souvisejícího selhání sociálních podniků (ale i NNO obecně), které se projevuje ve formě dobře míněné, leč neprofesionálně prováděné činnosti. Případy organizací s dobrými úmysly a nízkou ochotou chovat se profesionálně/tržně jsou bohužel až příliš časté. Je evidentní, že vhodné formy podpory organizací s cílem posílení jejich kapacity, schopností, teoretických znalostí a praktických dovedností, mohou napomoci postupnému odstranění této bariéry rozvoje. Na druhé straně vak může být tlak na profesionalizaci těchto organizací dlouhodobě též riskantní.
3. Nízké povědomí, které o sociální ekonomice a jejím významu obecně panuje. Taktéž nízké a mlhavé je vědomí rozdílnosti mezi sociální ekonomikou a ostatními sektory. Typické je v tomto smyslu ztotožňování sociální ekonomiky s NNS, anebo na druhé straně se socialistickými praktikami. Přitom nízká úroveň informovanosti se v tomto případě netýká pouze laické veřejnosti, ale i odborné ekonomické obce a veřejné správy. To komplikuje sociálním podnikům fungování, budování adekvátních řídicích struktur a rozvojových strategií. Svůj díl „viny“ má v této souvislosti vždy právní rámec, jenž samozřejmě není ze své podstaty flexibilní a rychle reagující na společenské či úžeji ekonomické změny.
4. Další související slabou stránkou sociální ekonomiky (teoretického konceptu i reálných forem) je tendence k isomorfismu; problémem může být např. transformace sociálního podniku v některou z právních forem, které jsou sice lépe definované, právně silnější a

společensky akceptovatelnější, nicméně postrádají schopnosti udržet a rozvinout inovativní charakteristiky nových organizačních forem.

5. V současné době je zajímavým problémem/rizikem to, že se sociální podniky přetransformují do podoby organizací družstevního typu bez ohledu na reálné potřeby poptávky a v důsledku toho začnou sledovat a upřednostňovat spíše zájmy zaměstnanců a ztratí své napojení na komunitu a tím i svoji schopnost plného využití sociálního kapitálu. Toto riziko se zdá být spojeno se zvyšující se šancí organizace na získání zdrojů z veřejných rozpočtů a souvisejícím poklesem autonomní redistribuční role sociálního podniku.
6. Závažnou slabinou vyplývající z organizační struktury bez jasně definovaného vlastníka jsou vysoké náklady kontroly a řízení obecně. Již několikrát zmiňovaná přednost sociálního podniku, totiž „multiúčastnická struktura“ se tak zdá být současně faktorem neefektivnosti, když protichůdné zájmy jednotlivých participantů znemožňují organizaci rychle reagovat na měnící se prostředí.
7. Diskutabilní bariérou je fakt, že sociální podniky byly doposud spíše menší velikosti. Je to částečně následkem silných vztahů k místní komunitě a částečně kvůli již zmiňovaným vysokým nákladům kontroly, proč tyto typy podniků pravděpodobně nemají šanci rozrůst se do větších rozměrů. Problém vysokých nákladů kontroly a řízení vlastně implikuje omezenou velikost organizace. Omezená velikost organizace implikuje omezenou možnost získání finančních prostředků a tím i limitovanou možnost poskytovat kvalitní služby v žádoucím rozsahu. Navíc, malé organizace jsou často v očích veřejnosti předurčeny k řešení malých, resp. speciálních, specifických problémů. To všechno jsou problémy vyplývající z vnitřních/vrozených charakteristik sociální ekonomiky a sociálních podniků.

Se sociální ekonomikou nicméně souvisejí i řada vnějších problémů, bariér jejího rozvoje:

1. Velmi závažnou bariérou rozvoje sociální ekonomiky je přesvědčení některých zemí, resp. vlád, že obchodní společnosti spolu s aktivní veřejnou politikou jsou schopny *efektivně vyřešit všechny sociální problémy a uspokojit obecnou poptávku po veřejných /sociálních službách*. Toto přesvědčení vede k podceňování schopností a možností neziskového sektoru a tím spíše sociální ekonomiky. Neziskové organizace, resp. sociální ekonomika jsou tak často považovány za užitečné pouze dočasně a výjimečně. Tato bariéra je samozřejmě silnější v zemích se silným tradičním pohledem na role jednotlivých typů institucí v ekonomice a společnosti (typické je v tomto případě Německo, kde je i pojem „sociální ekonomika“ velmi málo frekventovaný). Z našeho pohledu to může ale vést k užšímu sepjetí sociálních podniků se státem, pokud vymění část své nezávislosti za lákadlo podstatné veřejné podpory.
2. Další bariérou je *nastavení sociální politiky a politiky pracovních trhů*. Přejed od přímého poskytování služeb k oddělení finanční odpovědnosti (garance) od produkce služeb, společně s autonomním rozvojem nestátních neziskových iniciativ nebylo doprovázeno obecnou a koherentní změnou v pravidlech financování a kontraktačních vztazích. Většinou jsou využívány staré způsoby financování NNO (typicky dotace), v některých případech však (obzvláště pro nové typy služeb) fungují i nová pravidla – metody kontraktování („contracting-out“).
3. Překážkou rozvoje sociální ekonomiky je v tomto kontextu i rigidita sociálních systémů většiny evropských zemí; jde zejména o „staré formy podpory“: akcent pasivních přístupů a nedocení či úplná ignorace podpory aktivit mobilizujících lidský potenciál a směřujících k znovuzáclenění znevýhodněných skupin nejen do struktur legálních pracovních trhů, ale i do běžného společenského života.
4. Další překážkou rozvoje sociální ekonomiky je absence právních forem vhodných pro sociální podniky. Některé země pro tyto potřeby adaptovaly či plánují adaptovat formu družstva. Je zajímavé, že pouze Belgie v současné době umožňuje sociálním podnikům zvolit si mezi několika právními formami.

EVROPSKÁ UNIE
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Analýza je součástí projektu Asociace NNO z výzvy OPZ 03_15_041 s názvem „Asociace nestátních neziskových organizací ČR jako most mezi veřejnou správou a neziskovým sektorem“.
Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu.

Další vybrané problémy spojené s financováním, organizačním rozvojem a

- Možná výrazné lokální omezení, navíc s potenciálně složitými strukturami zainteresovaných stran: Jak je možné replikovat lokální zkušenosti a přenášet je do různých kontextů?
- Nedostatek kvalifikovaných pracovníků a odborníků: specifické nároky v organizacích sociálního podnikání, nízké mzdy, podnikatelské riziko
- Převládající status quo a konkurenční myšlení: tradiční aktéři zejména v administrativě a veřejné správě by se mohli zdráhat kooperovat, případně mohou mít tendenci vyhýbat se změnám
- Organizační rozvoj a kvalita: jsou dobří inovátoři/sociální podnikatelé nutně také dobrými manažery?
- Strukturální překážky propojení s veřejným financováním a systémy sociálního zabezpečení, jelikož sociální podnikatelé jednájí a fungují napříč hranicemi odvětví
- Omezené možnosti získávání volného kapitálu pro neziskové organizace, a tím i pro část sociálních
- Byrokratické překážky související s kontrolou, vykazováním, sledováním, apod.
- Určitý přirozený strach či obavy z kontaktu mezi sociálním a podnikatelským hospodářským sektorem

ZDROJE

1. Bažantová, I. (2002). Družstevní a svépomocné koncepce v českém ekonomickém myšlení: vývoj názorů a pokusů o praktickou realizaci do roku 1948. Prospektrum.
2. Holz, M. (2017). Social Entrepreneurship. Brno
3. Monzon, J.L. & Chaves, R. (2017). Recent Evolutions of the Social Economy in the European Union. CIRIEC 2017
4. WILDMANNOVÁ, Mirka. Sociální inkubátor jako nástroj rozvoje regionální a inovační politiky. In Ing. Viktorie Klímová, Ph.D. a Ing. Vladimír Žítek, Ph.D.. 20TH INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON REGIONAL SCIENCES. Brno: Masarykova univerzita, 2017. s. 444-450, 7 s. ISBN 978-80-210-8586-2. doi:10.5817/CZ.MUNI.P210-8587-2017-58.

www.ceske-socialni-podnikani.cz